

CRÓNICA DE NOSOTROS

Xosé Luís Méndez Ferrín, *Crónica de nosotros*, Xórdica, Zaragoza, 1999. Traducido do galego por Celina Suso Pasquier.

O panorama narrativo galego da segunda metade da década dos anos cincuenta caracterízase pola aparición dunha promoción nova de escritores que quere incorporar á nosa literatura a novela universal. Teñen noticia do que se está facendo fóra da man de autores como Proust, Joyce, Jules Romain, Faulkner, Kafka, Robbe-Grillet, etc. Unha tentativa na que Otero Pedrayo e Risco xa tiveran moito que ver, durante a denominada Época Nós. Son un grupo de mozos e mozas, maiormente universitarios que senten o empobrecemento cultural do franquismo máis encorado e andan na procura (non sen dificultades) dos títulos que máis conmoveron o panorama novelístico do século. A súa obra será etiquetada máis tarde pola crítica baixo a denominación de Nova Narrativa, por calco, seguramente, da homóloga francesa do *Nouveau Roman*.

A Nova Narrativa, como a súa homóloga francesa, que conta con precursores como Gide, Sartre ou Albert Camus, tampouco foi unha escola ou grupo definido por unha poética común; pero facilitoulle á novela galega un aire novo e serviu para forxar unha literatura empeñada en rememorar anécdotas infantís que, en palabras dos críticos, só conmoven o autor e que deixan ver unha certa autoconpaixón.

O novelista tradicional construía unha historia coherente a través de diferentes episodios, sabía dende o principio cá l ía ser o desenlace. O ton e as novas actitudes narrativas reproducen nesta nova época, anticipada pola Época Nós, unha desorde absurda da existencia que carece de principio e de fin. Os obxectos adquiren o protagonismo do que carecen os personaxes, semellando ter vida propia. Nace un novo modelo de lector implícito ó que se lle recoñecen as características daqueles mozos universitarios que entenderon que unha literatura nacional non debe pecharse en si mesma, senón que precisa do trazo universalista e a consideración de produto cultural exportable, na medida en que ofrezca unha proposta diferente de ollar o mundo, sen por iso desbotar a visión propia, que satisfaga en certo modo os hori-

zontes de espera que a sociedade vai conquistando. Unha literatura, xa que logo, que resista a proba da traducción ás outras linguas de cultura.

Aínda que esta foi a postura de partida desta xuventude inqueda, a partir dos anos 50, as cousas van ir orientadas cara a outras miras e han ir dispersándose nos anos 60 noutras formas de achegar a realidade cambiante.

Respondían a aquel elo anovador, autores que, na súa maioría, están agora na madurez da súa produción: Gonzalo Rodríguez Mourullo (*Nasce unha árbore*, 1954), Xohán Casal (1935-1960), María Xosé Queizán (*A orella no buraco*, 1965), Camilo Gonsar, anagrama de Camilo González Suárez Llanos (*Como calquera outro día* 1962); Vicente Vázquez Diéguez autor de *As ponlas baixas* (1967) ou o propio Neira Vilas de *Camiño Bretemoso* collerían esta consideración do que se entende por Nova Narrativa, caracterizada por sacar á luz escritos nos que se fan patentes a indeterminación e a busca, trazos bastante evidentes do existencialismo europeo do momento.

Daquela tamén había tertulias en cafés tan coñecidos como o Compostela ou o Café Español, onde acudían eses mozos universitarios para descubrir o pasado cultural e político de Galicia de boca dos galeguistas históricos como Otero Pedrayo, Ramón Piñeiro, Aquilino Iglesia Alvariño ou Domingo García-Sabell.

A este movemento xuvenil e a este mesmo espacio cómpre adscribir a Xosé Luís Méndez Ferrín (Ourense, 1938), que xurdiu na escena compostelá de finais dos cincuenta con inquedanza de escritor galeguista e internacionalista, que alternou cunha vocación lírico-estética difícil de manter nun entorno socio-político máis proclive ó panfleto, dadas as necesidades de denuncia que o clima da dictadura franquista impoñía.

Se tratar dunha soa obra de Ferrín nun espacio tan estreito como este resulta un imposible, aínda máis presentar o corpus ferriniano que, malia a variedade xenérica e as naturais inflexións temporais e evolutivas, presenta unha forte cohesión dada a súa inserción na liña cultista, nacionalista e aberta ó universal que no noso panorama supuxera a Xeración Nós.

A apertura a Europa lévao a incorporar temas e tradicións, combinando os modelos clásicos con actitudes vangardistas. Así, une a reivindicación nacionalista, que inspira a recreación de temas tan de noso coma o celtismo, o atlantismo ou a materia de Bretaña, coa reivindicación do universal. A unidade da súa obra procede tamén do seu inconfundible estilo, cargado de símbolos internos, claves e recorrencias temáticas apoiados nunha peculiar linguaxe lírica moi presente na súa narrativa.

Á primeira etapa da súa produción corresponden obras de claro interese aperturista a outras culturas, encadrado nos froitos da Xeración das Festas Mínevais da que formaba parte o autor. Productos progresivamente máis achegados ós principios da Nova Narrativa son *Percival e outras historias* e os relatos de *O crepúsculo e as formigas*. Xa totalmente obxectalista, aínda que non evita o lirismo, é a primeira novela *Arrabaldo do Norte*.

A segunda etapa vén marcada polo protagonismo que a realidade política alcanza no mundo narrativo. No eido poético está representada pola *Antoloxía popular* (1972), asinada polo seu heterónimo Heriberto Bens e o *Sirventés pola destrucción de Occitania* (1975), reunidos despois en *Poesía enteira de Heriberto Bens* (1980). Canto á narrativa, a novela curta do que chama política-ficción *Retorno a Tagen-Ata* (1971) supón un punto clave que implicará o corpus posterior, polo que ten de alegoría política das nacións sometidas e as evidentes alusións en clave á política galega do momento. Nos relatos de *Elipsis e outras sombras* (1974) ensaia unha escritura máis difícil, a base de crebaduras da sintaxe propias da corrente da conciencia, sobre un aterrador fondo de violencia institucional contra a resistencia política que, en *Crónica de nós* (1980), se volve crónica xeracional con miras á elaboración dun cadro lírico da Galicia do XX, rematado con *Antón e os inocentes* (1976), unha novela paralelística centrada no romance entre dous mozos nacionalistas vigueses.

E se analizar a obra de M. Ferrín semella complexo, máis aínda ten que ser tratar de traducir as súas verbas a outra lingua. A traducción de *Crónica de nós* en castelán é unha demostración de dominio da técnica e da lingua por parte da traductora, que ofrece unha versión áxil na que se mantén o ritmo e o barroquismo do máis puro estilo ferriniano, unha síntese de vangardismo e protección das palabras, coa que a linguaxe adquire o necesario elemento renovador¹.

A traducción ó español, que tivo moi boa acollida por parte da crítica estatal, acaba de ser publicada, nunha tirada de 1000 exemplares, por unha pequena editorial zaragozana, Xórdica, que na súa liña editorial decide apostar polo que a crítica, na súa teima centralista, deu en chamar as “literaturas da periferia”. *Crónica de nós* consta de oito relatos centrados na historia de Galicia, dende mediados do século XIX ata os oitenta. O conxunto está dominado pola violencia, o asasinato, o suicidio, a loita clandestina dos guerrilleiros e certos amores que derivan cara á traxedia.

Un dos relatos máis recentes, “Morir en Laura”, sucede en Santiago en 1978; é un conto de ciencia-ficción, unha viaxe no tempo de amores imposi-

---

1. Indicamos as traducións das obras de M. Ferrín ás outras linguas dentro do Estado: (1985): *Retornu a Tagen Ata*, Academia de la Llingua Asturiana. Traducción ó bable de Alejandro Rodríguez Alonso. (1987): *Bretaña, esmeraldina*, Xerais, Vigo. Traducción ó castelán de Xavier Rodríguez Baixeras. (1998): *Mugaldeko jendea*, Elkarlanean. Traducción ó éuscaro de Bego Montorio. (1988): *Amor del rei Artús, Y', y altres relats*, Servicio de Publicacións da Universidad de Valencia. Traducción ó catalán de Miquel Martínez Sáez. (1988): *Bretanya esmeraldina*, Ed. Laia. Traducción ó catalán de Xavier Rodríguez Baixeras. (1990): *Amor de Artur*, Debate. Traducción ó castelán de Xavier Rodríguez Baixeras. (1990): *Arnoia, Arnoia*, Anaya, Traducción ó castelán. (1993): *Cuentos*, Ediciones Trabe. Traducción ó bable de Concha Prieto. (1994): *Con pólvora y magnolias*, Ed. Hiperión. Traducción ó castelán de Eloísa Otero e Manuel Outeiriño. (1994): *Arraianos*, Ronsel. Traducción ó castelán. (1997): *Percival en su bosque*, Alianza Editorial. Traducción ó castelán de Víctor F. Freixanes.

bles entre un falanxista que vive en Compostela –“Como referencia temporal, se podría mencionar la agudización de la polémica y del análisis político que, entre intelectuales falangistas compostelanos, venía produciéndose desde 1943”–, e unha moza estudante de esquadras que reside e estudia na mesma cidade máis de trinta anos despois: “Laura Fontes, alumna de una cierta Facultad de Filosofía y Ciencias de la Educación, residente en la Praza Roxa (...) Ella conocía muy poco de la mentalidad y de la vida de 1945 y, dado que de vuelta a 1977 perdía todo recuerdo de sus viajes, no podía hacer ningún trabajo de documentación histórica.”

“Sibila”, o primeiro dos relatos, ocorre tamén en Santiago nos anos 20 e recrea a “figura esbelta de aquel inolvidable Domingos Areal”, pintor e poeta, visitado por unha criatura misteriosa de grande voracidade sexual. O curioso é o tratamento case cómico do autor que ó final da composición non pode evitar deixar a súa pegada:

“Y ahora (fijaos bien), dieciocho años después, en este 1943 que abriga en su vientre todo el viscoso horror del mundo, escribo esta memoria, sin separar casi la pluma del papel, para dejar constancia conforme de que acabo de encontrar, frente a la casa número cinco de la Calle de los Loureiros, frente a la casa del triángulo, la sortija con la elipse y que, a medida que mi escrito avanza en dirección al punto final, se va aproximando el momento decisivo en que encontraré en el sueño, seré visitado por Sibila” (1999:19).

“Odiado Amado” é, en formato epístola, o axuste de contas dun home arrepenido consigo mesmo acuciado por un clima hostil. Situado en Vigo, Ferrín relata con auténtica angustia a sensación de culpa dun personaxe que acabará por suicidarse.

“Episodio de caza” volve á vista ó universo dos maquis. “Animal” é unha meditación sobre a tortura, feita dende Oxford. “Licor café” é un texto deliberadamente rural con trasfondo erótico e desenlace insospeitado, preciso como unha detonación. “Dictadura das cousas”, é unha carta dunha muller ó seu noivo, resulta ser un conto estraño, posmoderno, que ocorre en París e que constitúe unha sátira sobre a banalidade das modas.

“Jaque Mate” é un dos relatos máis fermosos de Ferrín, un relato de paixón e desexo co xadrez polo medio, protagonizado por un xogador profesional e un fidalgo namorado, con tremendo desenlace:

“...enlazó a Carlota por los hombros, amparándola con la gran capa; salieron ambos a las nieblas de Ourense, al frío. Estrechamente, se abrazaron sobre el palafren del camino. Justo cuando pasaron los amantes la Fonte do Rei y la posada vieja del camino de Reza, entraba Fioravanti en el retrete del Casino y allí llenaba con la pistola Lefauchaux los sesos de plomo” (1999:74)

En *Crónica de nosotros* está o mellor Ferrín e tamén o máis complexo: o erudito, o gran lector, o afeccionado ó cine, o explorador de consciencias, o

rebelde que non cesa, o fabulador que esixe complicidade. O libro posúe esa textura exuberante, a creba da sintaxe, tan propia do autor, pero tamén está a súa forza, a súa maxia, a súa capacidade de evocación e esa inmensa pegada poética que fixo de Mendez Ferrín un dos autores máis persoais das letras contemporáneas, un escultor da palabra, que merece o esforzo de ser lido e comprendido.

A terceira etapa da obra de Ferrín chega ata hoxe, torna aquí o ton militante polo retorno á fantasía mítica dos primeiros tempos. *Con pólvora e magnolias* (1976), premio da Crítica Española, é unha obra lírica que reúne poemas amorosos e patrióticos en verso difícil e preciosista, con multitude de alusións culturais que responden a unha inquedaanza universalista afastada do populismo e da doada comprensión. Continúa estas liñas *O fin dun canto* (1982), tamén de abundante culturalismo, onde cómpre salientar o habitual ton elexíaco pola evocación de espazos vitais, que se volven míticos e a constante presenza da morte.

O ludismo da arte amatoria en escenas fragmentarias que é *Erótica* (1992) evita a aparición desa temática en *Estirpe* (1994), poesía combativa e elexíaca de ton pondaliano. Á canda á incursión no xénero teatral de *Celtas sen filtro*, que representará o grupo Artello en 1983, na narrativa *Amor de Artur* (1982) recrea o mundo de Tagen-Ata; séguelle *Arnoia, Arnoia* (1987), unha viaxe de aventuras que ensaia a linguaxe do cómic. Logo virá *Bretaña, Esmeraldina*, unha barroca e densísima novela epistolar sobre o mundo da cadea, metáfora de Galicia e por tanto do mundo, na que o amor e a fantasía logran liberar ó independentista bretón que a protagoniza do seu encerro. Por último *Arraiños* (1991), premio Losada Diéguez e da Crítica galega e española. Sen concesións ó costumismo, M. Ferrín recrea un cosmos que raia na ficción, creando coa fronteiriza Raia ourensá unha metáfora do mundo.

Camiño da triloxía, xunto con *Antón e os inocentes* e *Crónica de nós*, vai a última novela de X. L. Méndez Ferrín *No ventre do silencio* que obtivo o Premio de narrativa galega e portuguesa 1998, convocado polo Eixo Atlántico, a Asociación Galega de Editores e a Asociación Portuguesa de Editores e Libreiros. *No ventre do silencio* é unha novela coral, ambientada de xeito maxistral na Compostela de finais dos anos cincuenta. Será publicada en Portugal por Publicações Dom Quixote no vindeiro mes de outubro. A publicación da novela coincide coa elección de Ferrín como cadidato da literatura galega ó Premio Nobel e co seu nomeamento como Doutor *Honoris Causa* da Universidade de Vigo.

No ventre do silencio reconstrúe a memoria dunha época dominada polo escurantismo da igrexa e da situación política do momento. M. Ferrín parodia e supera o xénero da novela de estudantes, alude á chegada dun novo pesamento nacionalista apoiado na tradición europea de J- P. Sartre, e afasta do orientación que ata daquela monopolizaba o galeguismo. A riqueza das descrições, a evocación da atmosfera da época, as homenaxes literarias

do autor (Dámaso Alonso, Torrente Ballester, M. Proust), e o manexo de diversas técnicas narrativas, fan de *No ventre do silencio* un dos cumes da narrativa contemporánea galega.

As tres etapas deben considerarse dentro do proxecto político-cultural en que acontecen, e poden valer de guía da evolución do panorama galego desde a posguerra ata a actualidade. M. Ferrín foi silenciado por veces, por mor do seu carácter polemista e de necesario compromiso coa realidade. O home que comezou publicando relatos co pseudónimo de Laín Feixóo, e que acaba de rematar unha serie xornalística asinada Dosinda Areses, posúe a personalidade máis significativa das letras galegas actuais e pode dicirse, sen medo a errar na afirmación, que estamos ante un clásico imprescindible que non deixa de renovarse e que lles dá folgos ós que veñén detrás para que o acompañen nese camiño.

Ana Luna Alonso
Universidade de Vigo